

XOLISTIK YONDASHUV ASOSIDA BOSHLANG'ICH SINFLARDA TARBIYA FANLARINI O'QITISH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH

Rahmatullayeva Sabohat Sa'dullayevna

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Boshlang'ich ta'lim kafedrası o'qituvchisi

rakhmatullayevasabohat@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada tabiiy fanlarni o'qitish metodologiyasi haqida ma'lumot berilgan. Bundan tashqari tabiiy fanlarni xolistik yondashuv asosida o'qitish uchun nimalar qilish kerak degan savollarga javob berilgan. Maqolada tavsifiy metoddan foydalanilgan.

Kalit so'zlar: *Xolistik yondashuv, biosfera, hikoya usuli, ta'riflash, xarakterlash, tabiat*

Bugungi kunda har qanday fanni metodologiyasi o'sib- rivojlanib ketmoqda. Metodlar zamonaviy texnologiyalarga mos tarzda o'zgaradi. Shunday ekan tabiiy fanlarni o'qitishda ham yangi metodlarni ishlab chiqish ahamiyatlidir.

Tabiiy fanlar biosferaga oid ilmiy tadqiqotdir. Tabiatshunoslar odatda tajriba o'rniga kuzatuvdan foydalanishadi. Tabiiy fanlar hayot shakllarining kelib chiqishi va yashash tarzi haqidagi ma'lumotlarni to'playdi va tizimga soladi. U biologiyaning ost sohasi bo'lib, botanika, zoologiya bilan to'g'ridan-to'g'ri bog'liqdir va paleontologiya, ekologiya, biokimyo, geologiya va iqlimshunoslik kabi fanlar bilan aloqadadir.¹

Tabiiy fanlar - tabiat haqidagi fanlar tizimi, tabiiy fanlar majmui. Tabiatning inson ongidagi aksi bo'lgan tabiiy fanlar jamiyatning rivojlanishi bilan mukammallashadi.

¹ Nuriddinova M.I. Tabiatshunoslikni o'qitish metodikasi. T.: «Cho'lpon» -2005 y

Tabiiy fanlarning maqsadi - tabiat hodisalarining mohiyatini aniqlash, tabiat qonunlarini bilish hamda ulardan amalda foydalanish imkoniyatlarini ochib berish. Tabiiy fanlar, asosan, fundamental fanlar bo'lgan mexanika, fizika, kimyo va biologiyadan tashkil topgan. Astronomiya, geologiya, tibbiyot fanlari, qishloq xo'jaligi. fanlari, ekologiya kabi ko'plab bilim tarmoqlari shu fundamental fanlardan kelib chiqqan. Metodlar bilan metodik uslublarni farqlash muhimdir. Metodik uslub- bu metodning unsurlaridan biri, uning tarkibiy qismidir (ko'rgazma vositalarni, kinofilm fragmentlarini, diafilm, diapozitiv ko'rsatish, doskada sxema rasmlardan foydalanish, tajribalarni namoyish qilish, maktab o'quv-tajriba uchastkasidagi amaliy ishlar vaqtida turli xil faoliyat ko'rsatish va hokazo).

Metod va metodik uslublar o'zaro chambarchas bog'liq bo'lib, bir-biriga o'tishi mumkin. Masalan, o'quvchilarning turli xil tajribalari metod hisoblanadi, lekin o'qituvchi hikoya qilayotgan paytda tajribani namoyish qilinishi metodik uslubdir. Hikoya davomida o'qituvchining diafilm namoyish qilishi metodik uslubdir. Metod va uslublar kompleks holda qo'llaniladi, ular bir-birini to'ldiradi, tabiatshoslik tushunchalarini to'g'ri shakllantirishga xizmat qiladi.¹

Metodlarni qo'llashda o'qituvchi o'quvchilarga asosan so'zlar vositasida, zarurat bo'lsa mavzu mazmuniga mos ko'rgazmali qurollarni ko'rsatish bilan bilim beradi. Bu paytda o'quvchilarning yangi bilim olishlari uchun asosiy manba so'zlar (og'zaki nutq) hisoblanadi. Og'zaki metodning asosiy turlaridan biri - hikoyadir. Hikoya o'qituvchining jonli so'zidir. U kitob o'qish, jism va hodisalarni namoyish qilish, texnika vositalardan foydalanish, badiiy adabiyotlar o'qish va boshqalar bilan uyg'unlashadi. Hikoyada izchilikka qat'iy hikoya qilinadi. Tabiiy fanlar mashg'ulotlarida hikoyaning aytib berish yoki ta'riflash, xarakterlash, tushuntirish, muhokama qilish kabi turlari qo'llaniladi. Aytib berish - unda konkret fakt, voqea, jarayon harakatlar haqida gapirib beriladi. Hikoya shohid (sayyoh, yosh tabiatshunos, sayyohatchi, kashfiyotlar ishtirokchisi) nomidan olib boriladi. Ta'riflash - borliq jismlar va hodisalarning (foydali qazilmalar, o'simliklar, hayvonot dunyosi, biror

¹ Grigoryants, A.G. va b. «Tabiatshunoslik» 4-sinf uchun darslik. T.:«Cho'lpon» 2002 y

tabiiy zona iqlimi xususiyatlarini) izchil bayon qilishda qo'llaniladi. Xarakterlash - ta'riflashning bir turidir, u jism yoki hodisaning belgi va xususiyatlarini sanab o'tishdan iborat (tog', daryo va tabiiy zonalar harakteristikasi). Tushuntirish - unda yangi tushunchalar, atamalar, ma'nosi ochib beriladi, sabab, oqibat bog'lanishi, u yoki bu narsaning mantiqiy tabiati (nima uchun tundrada uzun tun va qisqa kun bo'ladi, nima uchun kun va tun, yil fasllari almashib turadi) ochib beriladi. Undan barcha darslarda foydalaniladi, u muhokama qilish bilan uyg'unlashadi.

Muhokama qilish - bayon qilish asosida bo'lib, unda o'quvchilarni xulosaga olib keluvchi qoida va isbotlarning izchil rivojlanishi bilan bog'liq. Hikoyaning bu turida o'rganilayotgan hodisani (masalan, tirik mavjudotning o'zgarishiga iqlimning ta'siri, suv, metallning xususiyatlari) tahlil qilish zarurati tug'ilganda foydalaniladi.¹

Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki, tabiiy fanlarni o'qitishda og'zaki tavsiflash metodidan foydalanish yaxshi samara beradi. Tabiiy fanlarni o'qitishda o'qituvchilar xolistik yondashuv asosida ya'ni yaxlit o'qitishga e'tibor berish va metodologiyasini rivojlantirish zarur. Buning uchun tabiiy fanlarga oid ma'lumotlarni ma'lum mezonlar asosida tasif qilish lozim. So'ng shunga moslab, metodlar tayyorlash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Isayeva Nodira Rixsibayevna. Boshlang 'ich sinflarda tabiiy fanlarni og'zaki o'qitish. Maqola.
2. Nuriddinova M.I. Tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi. T.: «Cho'lpon» -2005 y.
3. Grigoryants, A.G. va b. «Tabiiy fanlar» 4-sinf uchun darslik. T.:«Cho'lpon» 2002 y

¹ Isayeva Nodira Rixsibayevna. Boshlang 'ich sinflarda tabiiy fanlarni og'zaki o'qitish. Maqola